

ПРИНА ЦЕБРІЙ
(Полтава)

СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ В ДУХОВНО-МОРАЛЬНІЙ ПАРАДИГМІ РАННЬОХРИСТІЯНСЬКИХ НАСТАВНИКІВ

Проаналізовано спільні та відмінні риси в освітніх моделях ранньохристиянських педагогів Західної Європи, обґрунтовано зміст реноваційної педагогіки VI – VIII ст., її місце в еволюції становлення західноєвропейської освіти.

Ключові слова: інноваційна педагогіка, ретретизм у педагогіці, інституціоналізовані засоби середньовічної педагогіки, реноваційна педагогіка, духовно-моральна парадигма освіти раннього Середньовіччя.

У період раннього Середньовіччя (493-804 рр.) на вчених „острівках“ Західної Європи було сформовано духовно-моральну парадигму освіти, яка уже суттєво відрізнялася від попередньої моделі перших християнських педагогів пізньої Античності. *По-перше*, ця парадигма мала упорядкувати навчання в інститутах чернецтва нового типу, на зразок Віварію (обителі) Кассіодора, чи монастиря в Монте Кассіно Бенедикта Нурсійського, уніфікувати навчання єдиною мовою для Західної Європи та відібрати необхідні дисципліни для виховання християнина. *По-друге*, вона мала визначити субординаційні установки в структурі самого духівництва. *По-третє*, її завданням було поєднати індивідуальні форми занять із колективними, отже, зі школи одного наставника з його вихованнями вона мала перерости у відносно велику школу з кількома наставниками й декількома різновіковими групами. *По-четверте*, у цій парадигмі остаточно сформувався реноваційні підходи до шкільної програми (відбір тієї частини античного знання, яке узгоджувалося з християнським світоглядом). *По-п'яте*, нова освітня парадигма мала вирішити нові нагальні проблеми, котрі стояли перед суспільством, за допомогою наукового потенціалу семи провідних наук підготувати широку маси неосвіченого язичницького населення до сприйняття змісту незрозумілої їм Біблії та церковної літургії.

Реноваційній моделі ранньосередньовічної освіти присвячені праці Б.Я. Рама, В.Л. Рабиновича [2; 1]. Зміст педагогіки в добу раннього Середньовіччя та роль у ній унікального викладача став предметом дослідження В. Уколовой і Л. Харитоновой [4; 8]. Вчені довели, що університетська модель у країнах Західної Європи з'явилася вже у VII – VIII столітті, та в силу об'єктивних зовнішніх факторів змогла ствердитися лише в середині XI століття. Оскільки в світовій педагогіці XX – початку XXI століття наставник і його навчально-виховна модель розглядалися як одне ціле, автор статті ставить **за мету** порівняти навчально-виховні моделі ранньохристиянських педагогів Західної Європи VI – VIII століть.

У радянській педагогіці першої половини XX століття видатних діячів освіти VI – VIII століть уважали зберігачами античних традицій, котрі намагалися донести античну науково-педагогічну думку до наступних поколінь (В.В. Сильвестров, А.А. Фортунатов) [3; 6]. І лише завдяки системним виданням їхніх творів ми маємо можливість переконатися, що їх менше всього можна вважати „зберігачами“ минулої спадщини. Це були активні діячі епохи нового світу („рах нова“), які формували новий тип культури та відповідної йому навчальної системи.

У контексті становлення духовно-моральної парадигми освіти епохи Середньовіччя ми ставимо завдання з'ясувати призначення навчально-виховної системи та проаналізувати педагогічні ідеї ранньохристиянських педагогів Західної Європи, порівняти спільні та відмінні риси в їхніх освітніх парадигмах.

Персоналії, обрані нами для дослідження їхньої творчої педагогічної спадщини (Северин Боецій, Флавій Кассіодор, папа Григорій Великий, Ісидор Севільський та Алкуїн), не є випадковими. Серед інших визначних діячів Раннього Середньовіччя (Григорій Турський, Егберт, Беда Достопочтений, Павло Дьякон, Храбан Мавр та ін.) саме вони вирішили вказані вище завдання, що стояли перед освітою того часу, та найефективніше втілили їх у практику.

Педагогічні системи ранньохристиянських педагогів середньовічної Європи мають *спільні та відмінні риси*. Це не здається нам дивним, бо, не зважаючи на те, що вони писали свої праці в достатньо стислий період (VI – VIII століття), умови для культурно-освітнього розвитку в державах, де розгорнулася діяльність середньовічних реноваторів, були принципово різними.

В Остготському королівстві, батьківщині Северина Боеція та Флавія Кассіодора, відбувалися постійні змови, вбивства вінценосних осіб, тому це негативно позначилося на еволюційних процесах освіти. У Вестготському королівстві рубежу VI – VII століття (період діяльності Ісидора Севільського), навпаки, виникли сприятливі умови для розвитку шкільництва. На території Вестготської Іспанії майже не велася війни, королівська влада найкращим чином підтримувала діячів освіти, а готсько-іспанська церква була практично незалежною як від Риму, так і від Константинополя. Тому в освітніх процесах Вестготії простежувалися самобутні риси, виникали навчальні заклади нового типу, викладачами-наставниками використовувалися інноваційні технології, яких не знала пізня Античність [7, с. 100].

Подібні процеси спостерігаємо й у VIII столітті в Імперії Карла Великого. Спираючись на документальні факти, маємо право стверджувати, що в Академії, котра діяла при палаці короля, була виняткова творча атмосфера, яка сприяла новим науковим відкриттям, проведенням учених диспутів і створенню літературних шедеврів раннього Середньовіччя. Правитель країни, імператор Карл, під впливом педагога Алкуїна навіть видав „*Капітулярій про освіту*“ (786), відповідно до якого грамотними в найближчий час мали стати не лише монахи та діти знаті, а й усі вільні громадяни величезної Імперії.

Набагато складніші умови були в Римі рубежу VI – VII століть, який знаходився в глухому варварському оточенні. Якщо префекти Риму впродовж VI століття намагалися повернути йому його колишню славу та військову силу, римські папи, починаючи від Григорія I, доклали немало зусиль для того, щоб Рим став новою духовною столицею світу. Однак, у досліджуваний нами період Рим страждав від жорстоких нападів варварських народів, постійних епідемій, котрі забирали тисячі життів, і дійсно могло скластися враження, що наближається кінець світу. У таких жахливих умовах рятував Рим і водночас писав свої педагогічно-настановчі твори папа Григорій Великий. Тому й не дивно, що вони проникнуті духом аскетизму, а з усієї кількості наук папою Григорієм були відібрані лише ті, котрі необхідні були ченцям для виживання та подальшої роботи по врятуванню Риму від загибелі [7, с. 78].

У таку епоху та за таких *принципово різних обставин* діяли ранньохристиянські педагоги Західної церкви. Однак епоха раннього Середньовіччя, яку дослідники вважають перехідною від язичницьких засад до християнських, певною мірою позначилася на їхній спадщині у виведенні *схожих складових частин і спільних рис спроектованої ними моделі освіти*.

Усі без виключення християнські педагоги були переконані, що *навчання в школах Європи має бути уніфікованим* однією латинською мовою, як і меси (обряд богослужіння) в церквах. Основних дисциплін у школі мало бути сім (тривіум і

квадріум), засвоївши які, вихованець має право служити Господу і навіть зайняти єпископську кафедру. Тут їхні погляди не розходилися. Таким чином, завдяки цілеспрямованій європейських сподвижників діяльності склався єдиний європейський стандарт освіти, обов'язковий для всіх шкіл (а пізніше – університетів) західного світу до XVII століття включно.

Усі ранньохристиянські педагоги, окрім Боеція та Алкуїна вважали, що *навчання необхідно починати в свідомому дорослому віці*. Северин Боецій складав виключення тому, що, *по-перше*, він переосмислював систему освіти в школах Равени у зв'язку з навчанням власних дітей у традиційних італійських школах раннього Середньовіччя і ця система його не влаштувала; *по-друге*, він не розглядав науки в залежності від Біблії. Для Боеція навчання мало стати основою розвитку людини для осмислення її Божественного походження.

Активна діяльність Алкуїна розгорнулася вже в тих умовах, коли дві моделі шкіл (церковно-монастирська та кафедрально-єпископальна) були запущені в дію. Сам учений за ірландською традицією розпочав навчання в дитинстві. Він був одним із тих, кого називали *pueri oblati* (дослівно – хлопчики на пожертву церкви), яких батьки з дитинства віддавали до монастиря, щоб із них там виховували благочестивих та освічених монахів. Тому іншого варіанту бачення навчання в нього й бути не могло. В своїх працях Алкуїн неодноразово наголошував: „Не можна починати навчатися в старості. Хто не навчався в дитинстві, той не має права й повчати“ [1, с. 350].

Флавій Кассіодор, навпаки, заперечував можливість навчання в дитячому віці. Звичайно, це було пов'язаним із його особистою практикою у Віварії, куди Кассіодор приймав усіх, хто бажав там поселитися. Оскільки в кассіодорівському монастирі люд зібрався різний (обездолені, злодії, варвари), виробити єдину навчально-виховну систему для всіх було надзвичайно важко. Та вченому це вдалося. Він починав навчання із усного вивчення Біблії, котре ґрунтувалося на розповіді наставника. Після цього вихованці Віварію отримували необхідні для життя навички з медицини та агрономії і лише потім приступали до осягнення основ граматики [4, с. 106].

Папа Григорій Великий загалом заперечував необхідність навчання для мирян, і в умовах жахливих потрясінь (епідемій, кровопролитних воєн) разом із своєю паствою очікував можливого кінця світу. Однак, доки цей кінець світу ще не настав, він бажав бачити при апараті влади ченців, котрі б вільно володіли знаннями з економіки, канонічного права, медицини, тому в монастирях їх мали належним чином вивчати. Італія VI століття на відміну від Ірландії ще не знала „*pueri oblati*“ і до монастирів ішли виключно дорослі люди. Серед них траплялися такі, які бажали серйозно навчатися римській науці, та цього не бажав папа. Він докоряв у листі єпископу Дезидерію, що той навчає своїх парафіян грецькій риторичці. Папа хотів, щоб навіть сама згадка про язичницькі науки (античну римську школу) зникла в сучасному йому італійському суспільстві“ [4, с. 107].

Деякий інший погляд на ці проблеми був у Ісидора Севільського. Волею долі сталося так, що гіспальський єпископ сам у достатньо юному віці навчався в кафедрально-єпископальній школі, реформованій його старшим братом Леандром. Потім він став наставником юного короля Сісебута, якого зумів виховати освіченим монархом. Мабуть тому Ісидор допускав початок навчання в зовсім молодому віці. Та в своїй педагогічній моделі він відкриває шлях лише чернецтву до вищого щабеля навчання, іншим туди вхід заборонено, бо лише посвячені мають право володіти всім обсягом знання. Виключенням із загального правила можуть стати діти знаті, котрим належить управляти державою, та й то не відомо, чи потрібна їм теологія, цариця божественних наук? Ми не маємо таких свідчень, що Ісидор займався нею із Сісебутом [8, с. 59].

Усі ранньохристиянські педагоги заперечували методи насилля над вихованцем, або не згадували про них, виступали проти шмагання і примушення. Флавій Кассіодор уважав, що Бог сам обере того, хто має отримати вище знання, а інші нехай

придбають лише необхідні для життя навички та засвоять Біблію на рівні слова наставника. Якщо ж вони будуть старанними, то можливо вивчать ще щось на рівні тривіуму. Багато в успіхах вихованців залежить від наставника. Він має привчити їх до самодисципліни, старанності, ретельності, підвести до усвідомлення того, в ім'я чого вони це роблять.

У *Северина Боеція* ніде не йде мова про методи виховання. Однак він наголошує, що на першому місці мають бути такі принципи, як логічність, конкретність, системність, послідовність, конкретність, самонавчання, які базуються на певних методах для забезпечення суворої дисципліни і самодисципліни учня, без яких навчання загалом не можливе.

Папа Григорій, котрий називав себе „рабом усіх рабів божих,“ ніде в своїх працях не згадував про фізичне насилля над вихованцями. У роботі „Пасторське правило“ він наголошує на суворій дисципліні, жорсткій субординації в середовищі ченців, можливості керувати монастирем (встановлення віку для абатів) не раніше 60-ти років. Вочевидь, що закінчуючи „Пасторське правило“ наприкінці свого життя, Григорій виходив із власного досвіду нелегкого управління римською курією.

У навчально-виховній системі *Ісидора Севільського* також ніде не ведеться мова про насильницькі методи. Навпаки, вчений висуває цілу низку вимог до самого наставника. Останній має пройти в своєму становленні кілька етапів, які Ісидор називав створенням загального вчення „doctrina“ – надбанням ним мудрості, „sapientia“ і досягнення справжнього благочестя – „prudential“. На першому етапі наставник загалом не має права кимось управляти, на другому в нього мають право навчатися лише ті вихованці, які свідомо обирають ще недосвідченого наставника, на третьому етапі благочестивий учитель заслуговує навчати всіх. Про покарання в Ісидора йде мова в одній із частин „Етимологій“ – „Про закони і часи“. Рівною мірою повинні бути покараними всі, хто порушує закони і навіть правитель держави.

Виключанням є *Алкуїн*, котрий у якості виховного методу пропонував покарання. Хоча, які саме методи на увазі він мав під словом „покарання,“ ми пояснити не можемо. Зате нам відомо, що в якості найважливішого головного завдання освіти він пропонує справжню любов наставників до їхніх вихованців. На думку Алкуїна, їх треба любити і виховувати як власних дітей. У якості засобів виховання вчений пропонує: 1) переконування, 2) особистий приклад, 3) покарання [2, с. 111].

У спадщині всіх ранньохристиянських педагогів *індивідуальна форма занять переважає над груповою*. На інших позиціях стоїть лише *папа Григорій*. Римський понтифік велику надію покладав на *пастирське слово* для впливу на колективну свідомість парафіян. Його „книги-бесіди“ є лекціями на тему морального виховання для чернецтва. У повсякденному житті папа був прибічником чернецького усамітнення. Однак у його „scolum cantorum“ (школу співу) відбирали дітей і юнаків виключно за здібностями, що передбачало індивідуальні заняття. Ми не маємо про це точних свідчень, та очевидно це було так.

У педагогічних системах *Флавія Кассіодора*, *Ісидора Севільського* та *Алкуїна* настільки чітко визначені *суб'єкт-суб'єктні відносини „наставник-вихованець“*, що не викає жодних сумнівів щодо першості індивідуальної форми навчання. Розвиток особистості вихованця складає їхнє життєве кредо.

Усі ранньохристиянські педагоги *віддавали перевагу ченцям* в отриманні освіти вищого рівня. Про це нічого не пише *Северин Боецій*, бо в період його життя християнське чернецтво ще не визначилося як суспільний стан європейського населення. *Ісидор Севільський* та *Алкуїн* не були противниками шкіл-палаціумів, бо самі займалися вихованням дітей королів і знаті. У часи Алкуїна вже відбулася градація шкільної освіти: окрім церковно-монастирських шкіл з'явилися кафедрально-єпископальні, приватні школи та школи-палаціуми, тож не дивно, що вчений не лише спокійно спостерігав ці процеси, але й сам брав у них активну участь.

Якщо у працях *Северина Боеція*, *Флавія Кассіодора* та *Григорія Великого* не ведеться мова про виховання короля, майбутнього правителя великої держави, то в *Ісидора Севільського* й *Алкуїна* виведено образ *ідеального освіченого правителя*. Обом їм майже вдалося втілити цей образ на практиці. Сісебут, король вестготів, вихованець Ісидора, став освіченим правителем і навіть займався письменницькою діяльністю. Його перу належить „Житіє єпископа Дезидерія“, вірш присвячений Ісидору Севільському, в якому він скаржився на своїх політичних противників і звеличував радощі спокійного життя вченого. Сісебут також займався меценатством, переслідуючи культурно-політичні цілі з проблеми зміцнення держави на єдиній християнсько-культурній основі. До нас дійшло листування Сісебута з візантійським імператором Іраклієм, витримане в благочестивих увічливих тонах [8, с. 15].

Алкуїн, від'їжджаючи з Ахену, також постійно листувався з Карлом Великим, даючи оцінку його діяльності та допомагаючи порадами. Саме під впливом Алкуїна Карл видав „Капітулярій про освіту“ (про необхідність навчання для всіх вільних громадян Імперії), який хоч і не набув чинності на землях франків, у ньому поєдналися богоцентристські і людиноцентристські ідеї, що саме вже по собі було дивом на державному рівні для того часу.

Духовно-моральне виховання та вивчення Біблії в процесі занять посідало центральне місце в діяльності ранньохристиянських педагогів. Певним виключенням із загального правила тут виступає *Северин Боецій*. „Останній римлянин“ розглядав навчання лише для світських потреб і практично не пов'язував його з Біблією. Він уважав, що отримані раніше знання допоможуть потім досконаліше розібратися у призначенні та змісті Біблії. Тому Боецій більше звертав увагу на структуру знання, на послідовність, системність і дисципліну в процесі його засвоєння [4, с. 107].

На відміну від Боеція *Флавій Кассіодор* не проводить межі між Біблією і знанням. Навпаки, він переконаний, що спочатку варто читати й коментувати Біблію своїм вихованцям, а потім переходити до вивчення граматики. Моральне виховання в Кассіодора передує практичним навичкам. І хоча, на думку Кассіодора, Бог сам обере тих, кого вважає гідними для опанування науками, все ж пройти усний курс Біблії під керівництвом наставника мають усі. Кінцевою метою виховання мають стати сформована любов до навчання, ретельність, дисципліна.

Для папи *Григорія Великого* моральне виховання полягало у створенні ситуації, коли б людина усвідомила, що поводиться не належним чином і прийшла б висновку, що їй необхідно самовдосконалюватися. Його виховальні ситуації й на сьогоднішній день є прикладом мудрого рішення наставника, який не словом, а моделлю своєї поведінки змушував змінюватися інших. Однак слово також відіграло не останню роль у навчально-виховній парадигмі Григорія. Його лекції-бесіди на Святе Писання („Бесіди на Євангеліє“, „Бесіди на книгу Йова“) мали виключно духовну виховну спрямованість. Папа досконало володів мистецтвом риторики, а для проповідників у ті часи це було надзвичайно важливо [6, с. 69].

В Ісидора Севільського „моральність і виховання“ трактувалося дещо по іншому. Кожний стан ранньосередньовічного суспільства мав виконувати ті функції, що на нього покладено. Моральність селянина і ремісника полягала у виконанні об'єму праці, передачі її технології дітям і щоденній молитві єдиному Богу. Для ченця моральність — це акумуляція вченої традиції, виховання молодих ченців і вірне служіння Господу. Правителю держави рекомендована своя моральність. Він повинен дбати про своїх підданих, ніколи не чинити зла, бути високоосвіченим, розумно управляти країною. А виховати таким правителя має його наставник. Для того ж, щоб мати моральне право називатися наставником, необхідно пройти кілька етапів самовдосконалення.

Таким чином, бачення духовно-морального виховання в ранньохристиянських педагогів не є однаковим, хоча й простежується спільні риси в принципі спадковості виховання, у відданості Господу.

Усі ранньохристиянські у власних конструкціях педагогіки звертали серйозну увагу на *мистецький компонент освіти*. Боецій був одним із перших, хто фундаментально показав значення музики для шкільної освіти. Недарма „Настановами до музики“ Боеція студенти користувалися аж до початку XIX століття. Вважаючи музику однією з математичних дисциплін, Боецій надавав їй великого значення в процесі формування мислення вихованця.

У Флавія Кассіодора та Ісидора Севільського проблема музичного мистецтва висвітлена не в такому обсязі. Обидва педагоги підходять до нього просто у відповідності до культурної традиції того часу. Кассіодор, цитуючи своїх попередників, писав про музику, як про дисципліну, котра пронизує всі прояви нашого буття від часів Творіння. В Ісидора Севільського музика згадується в контексті „чотирьох математичних дисциплін“, де в більшості цитуються фрагменти з праці Флавія Кассіодора. Правда, Ісидор ще згадує про музичне мистецтво в інших частинах „Етимологій“ — „Про війну та гру“, „Про книги богослужінь“. Однак ставлення до музики в гіспальського єпископа дещо поверхове в порівнянні з Григорієм чи Алкуїном [8, с. 27].

Зовсім інше бачення призначення музичного мистецтва у папи Григорія Великого. Для нього музика — це спосіб для усіх парафіян спілкуватися з Богом. Григорій свято вірив у наступне: якщо тисячі парафіян будуть звертатися до Господа в один і той же час у святих місцях, одною латинською мовою за уніфікованим текстом і мовою єдиної уніфікованої музики, то таку молитву обов'язково почують. Григорій був талановитим композитором і поетом, тому ми можемо вважати, що піітика й музика раннього Середньовіччя починається саме з нього. Папа уніфікував поетичні й музичні богослужбні частини, став автором григоріанського хоралу, котрий до сьогоднішнього дня є головним у всіх церквах Франції. До діянь папи ми відносимо виникнення в Римі першої хорової школи — „*solum cantorum*“, яка стала прообразом музичної метризи. Його праця „Антифонарій“ є зразком шкільного підручника по вивченню основ католицького професійного співу.

Ми не можемо не звернути уваги й на той факт, що як у „*solum cantorum*“, так і метризах вивчення тривіуму та квадріуму (окрім музики) відбувалося за скороченою програмою. Ця традиція також іде від папи Григорія, котрий не хотів, щоб його паства вивчала зайві „язичницькі науки“.

Григорію ми завдячуємо народженням літургійної драми, котра з'явилася в середині богослужінь і на початку свого існування мала чіткі канонічні форми. Однак, „Різдвяні меси“ Григорія — це вже невеликі музично-драматичні конструкції, а святкове пасхальне дійство — грандіозна драма з біблійними персонажами та всіма видами співу [6, с. 73].

Ідея виняткового впливу музичного мистецтва на формування свідомості школярів і парафіян була підтримана й розвинена Алкуїном. Учений був переконаним, що музичні здібності даються людині від Бога і подібний талант — дуже велика рідкість. Алкуїн упорядкував і редагував меси Григорія Великого, написав свою „*De Musica*“ (Музику), підручник із теорії музичного мистецтва. Ми можемо завдячувати вченому створенням першої спеціалізованої музичної школи-метризи, яка в порівнянні з „*solum cantorum*“ Григорія, була кроком уперед. На замовлення свого наставника імператор Карл Великий спеціально виписав із Візантії двох відомих музикантів того часу — Феодора і Бенедикта. Практично в творчості Алкуїна зародилася професійна літургійна драма. За спогадами учня Алкуїна, Валахфріда Страбона, пасхальні „Пасіони“ дійсно перетворювалися на музично-драматичну виставу, де відпрацьовувалися сценічні рухи, міміка, артикуляція тощо. Отже, мистецька система Алкуїна значно відрізнялася від його попередніх колег“ [7, с. 99].

Таким чином, не дивлячись на певні розбіжності в освітянських системах, кожний із досліджуваних нами християнських педагогів доповнив єдину середньовічну модель освіти західного зразка. Северин Боецій увів серйозну інновацію в розвиток західноєвропейської християнської освіти, реформував на теоретичному вченому

рівні попереднє античне знання; Флавій Кассіодор заснував один із перших європейських монастирів ученого типу та створив першу в світі наукову картотеку; папа Григорій Великий удосконалив церковний спів, піднявши його до професійного рівня, відібрав із системи шкільного знання все необхідне для життя й діяльності його чернецтва; Ісидор Севільський створив унікальну програму освіти, доповнивши її пізньоантичними здобутками та вималював образ ідеального наставника; Алкуїн підсумував досягнення своїх попередників, поєднавши їх із надбаннями ірландської вченої традиції. Отже, ми бачимо, що дана проблема недостатньо досліджена і потребує подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рабинович В. Л. Слово евангелиста Иоанна в учительской культуре европейского средневековья: (Опыт комментария) // Человек в системе наук / В. Л. Рабинович. – М. : Мысль, 1989. – С. 342-351.
2. Рамм Б. Я. „Каролингское Возрождение“ и проблемы школьной образованности в раннем средневековье // Учёные записки Ленинград. пед. ин-та им. М.Н. Покровского / Б. Я. Рамм. – 1940. – Т. 5. – С. 89-115.
3. Сильвестров В. В. Проблемы преемственности в философской культуре (античность – средневековье и новое время) // Философия и история культуры / В. В. Сильвестров. – М. : Наука, 1985. – С. 25-42.
4. Уколова В. И. «Последние римляне» и парадигмы средневековой культуры // Вестник древней истории / Виктория Ивановна Уколова. – 1992. – № 1. – С. 104-118.
5. Фортунатов А. А. Алкуин как деятель Каролингского Возрождения // Учёные записки Московского гор. пед. ин-та / А. А. Фортунатов. – М. : МГПИ, 1941. – Т. 3. – Вып. 1. – С. 26-46.
6. Фортунатов А. А. Возникновение средневековой школы // Западноевропейская средневековая школа и педагогическая мысль / А. А. Фортунатов. – М. : Наука, 1990. – С. 45-74.
7. Фортунатов А. А. К вопросу о педагогической литературе раннего средневековья // Западноевропейская средневековая школа и педагогическая мысль / А. А. Фортунатов. – М. : Наука, 1990. – С.75-108.
8. Харитонов Л. А. Исаидор Севильский. Историко-философская драма в семи эпизодах с прологом и эксодом / Л.А. Харитонов. – М. : Евразия, 2006. – 112 с.

ИРИНА ЦЕБРИЙ

ОБЩЕЕ И РАЗЛИЧНОЕ В ДУХОВНО-МОРАЛЬНОЙ ПАРАДИГМЕ РАННЕХРИСТИАНСКИХ НАСТАВНИКОВ

Проанализированы общие и отличительные черты в образовательных моделях раннехристианских педагогов Западной Европы, обосновано содержание реновационной педагогики VI – VIII веков, ее место в эволюции становления западноевропейского образования.

Ключевые слова: инновационная педагогика, ретризм в педагогике, институционализованные средства средневековой педагогики, реновационная педагогика, духовно-моральная парадигма образования раннего Средневековья.

IRYNA TSEBRIY

COMMONALITIES AND DIFFERENCES IN THE SPIRITUAL-MORAL PARADIGM OF THE EARLY CHRISTIAN MENTORS

Commonalities and differences in theoretical models of the early Christian educators of the Western Europe are analysed, content and place in evolution of Renovation Pedagogics of the 6-8th centuries are considered.

Keywords: innovative teaching, retry in Pedagogics, institutionalized means of the Medieval Pedagogics, Renovation Pedagogics, spiritual and moral paradigm of education in the Early Middle Ages.

Одержано 7.07.2011, рекомендовано до друку 18.07.2011.